

Recensies

De achterkant van verhalen

Anders kijken naar de Bijbel en de Koran

JOS VAN REMUNDT

Eburon, Utrecht, 2020
ISBN: 9789463013079, 416 blz., €29,50

“De hele wereld is één reusachtige zoemende bijenkorf van verhalen.

In en met die verhalen bouwt de mens zijn leven op.” Met deze twee volzinnen typeert Paul de Wispelaere in zijn Brieven uit Nergenshuizen

de mens als narratief wezen. Binnen deze bijenkorf van verhalen zoemen

– ondanks ontkerkelijking en secularisatie – nog altijd veel verhalen

uit de Bijbel en de Koran door de samenleving heen.

Tegelijkertijd maakt de toenemende religieuze analfabetisering het steeds moeilijker om deze religieuze verhalen op een zinvolle manier te verstaan. Zo zien we in de samenleving enerzijds groepen die deze verhalen het liefst zien verdwijnen als een relict uit een achterhaald verleden. Anderzijds zijn er fundamentalistische groeperingen die deze verhalen op hun manier letterlijk nemen en als meetlat voor zichzelf en anderen willen hanteren. Tegelijkertijd is er ook een, ik vermoed groeiende, groep mensen die ‘anders wil kijken naar de Bijbel en de Koran’ (ondertitel van

ook nu nog mensen kunnen inspireren om dieper over levensvragen door te denken en om het gesprek tussen alle mensen van goede wil verder te helpen. De publicatie van Jos van Remundt gaat in op de mogelijke betekenissen van deze verhalen voor moderne mensen.

Het boek kent een duidelijke structuur in drie delen. Deel 1 beschrijft het verhaal achter de verhalen aan de hand van een groot aantal kernervaringen uit de grote godsdiensten en aan de hand van een aantal moderne auteurs. Zo komen zowel de verlichting van Boeddha en de bevrijding van het joodse volk uit de

slavernij, als Martin Luther King en Aletta Henriëtte Jacobs ter sprake. Steeds blijkt dat er sprake is van een bevrijdingsverhaal, zij het iedere keer in

een totaal eigen context. Remundt toont hier zijn kwaliteiten als docent door geordend en overzichtelijk zeer veel informatie bij elkaar te zetten. Zo beschrijft hij de geschiedenis van het verhalen vastleggen vanaf de mondelinge tradities via de tijd van de kloosters, naar de reformatie en de boekdrukkunst. Bijzondere aandacht wordt geschonken aan de betekenissen die mythen, legenden, relikwieën, sprookjes, sagen kunnen hebben. Hierbij haakt Remundt aan bij Carl Gustav Jung met zijn archetypische psychologie: veel van de oude verhalen en symbolen komen over de hele wereld voor en vormen een soort universele taal.

Deel 2 geeft een overvloed aan informatie over de verschillende verhalen binnen jodendom, christendom en islam. De keerzijde van deze overvloed brengt met zich mee dat er niet altijd

even diepgaand op alles kan worden ingegaan. Dat neemt niet weg dat voor de niet-wetenschappelijk onderlegde maar wel geïnteresseerde leek hier enorm veel te leren valt.

Deel 3 gaat meer in op de praktijk van al deze verhalen. Allereerst wordt hiervoor stilgestaan bij de geschiedenis van de vertalingen, om vervolgens de invloed van deze verhalen op de kunstgeschiedenis te beschrijven. Soms vliegt de auteur uit de bocht: “Maar in de Latijnse kerk werd de mens op het schilderij belangrijker dan God zelf.” (p. 283). De stelligheid van deze uitspraak doet de nuance onrecht aan.

Ook de invloed van de religieuze verhalen op de muziek komt uitvoerig aan bod. Na een kort historisch overzicht besteedt Remundt aandacht aan het gregoriaans, Byzantijnse muziek, de liederenbundels van de Moderne Devotie, reformatorische psalmen en liederen en de barokmissen. Ook komen de orgels en het klokkenspel aan bod, evenals de christelijke muziek in de 20ste eeuw met gospels, opwekkingsliederen en Taizé-mantra's. Ook hier geldt: voor de religieuze analfabeet biedt het boek een overvloed aan toegankelijke informatie. De kenner ziet alles mooi op een rijtje, maar zal enige diepgang missen.

De actuele praktijk komt tot slot op een drievoudige manier in beeld. Allereerst door veel en waardevolle aandacht te besteden aan vertalingen van dit soort verhalen voor kinderen: kinderbijbels te over tot en met in stripvorm toe. De informatie die op het internet te vinden is, is nogal summier. Met name de laatste tien à twintig jaren is er een explosie

van religieuze filmpjes te vinden op internet waarin de oude verhalen ineens springlevend blijken te worden (met oneindig veel achtergrondinformatie).

Vervolgens beschrijft Remundt boeiend hoe die oude verhalen een rol kunnen spelen binnen het persoonlijke levensverhaal, bijvoorbeeld door een oud verhaal in een hedendaagse (eigen) context te herschrijven. Terecht schrijft Remundt dat mensen zo zowel het oude verhaal als hun eigen levensverhaal met nieuwe ogen kunnen gaan bekijken. Tijdens zijn bespreking van vier spelvormen (drama, rollenspel, simulatiespel en gezelschapsspel) worden louter deze spelvormen beschreven, maar wordt niet uitgewerkt hoe het ‘oude verhaal’ hiermee verweven kan worden. Wel zeer diepgaand zijn de acht tips om stil te staan bij dit soort teksten, tips die afkomstig zijn van Han Renckens.

Jammer dat Renckens hier als taalkundige wordt neergezet, waar hij juist als oudtestamentisch Bijbelgeleerde naam en faam gemaakt heeft.

Tenslotte geeft Remundt in het laatste hoofdstuk waardevolle verwijzingen, per hoofdstuk geordend, om aan permanente levensbeschouwelijke educatie te doen. Een uitvoerige lijst met personen en begrippen completeert dit werk en maakt het makkelijk om een

specifiek onderwerp of persoon (met uitleg) te vinden.

Een compliment en een kritische opmerking tenslotte. Het boek is prachtig vormgegeven met een grote rijkdom aan foto's, waardoor de verhalen ook letterlijk in beeld komen. Wat naïef is de manier waarop Van Remundt spreekt over ‘feiten’: “Het blijft moeilijk de exacte feiten te achterhalen, maar feitelijke informatie helpt ons om gebeurtenissen en ontwikkelingen in perspectief te zetten.” (p. 23) Waar het hele boek ademt dat alles wat menselijk is een of andere vorm van interpretatie is waarover we met elkaar in gesprek dienen te gaan, komt hier opeens ‘feitelijkheid’ om de hoek zetten. Van Remundt haalt Camus aan die zei: “(...) het verkeerd benoemen van de feiten is een oorzaak van de problemen in de wereld.” Hierop parafraserend zou ik liever zeggen: “Het spreken van feiten waar sprake is van interpretaties is een oorzaak van problemen in de wereld.” Dit neemt echter niet weg dat De achterkant van verhalen de eer toekomt veel oude verhalen van zinnige interpreterende verbanden te voorzien waardoor het gesprek tussen joden, christenen, moslims en alle mensen van goede wil zeker gestimuleerd zal worden.

Bill Banning

het boek). Laatstgenoemden vermoeden dat in deze verhalen gestolde antwoorden te vinden zijn waarin mensen van vroeger met hun vragen, twijfels, angsten en dankbaarheid omgingen. Zij vermoeden dat de grote verhalen van jodendom, christendom en islam